

Milý čtenáři!

Mám Tě uvést do sbírky jedenadvaceti dopisů Ladislava Hejdánka. Především si laskavě uvědom, že vydat je beze změny po více než patnácti letech může jen riskér. A to je slovo, které přítel autora, Milan Jelínek, jako češtinář neschvaluje, ač by nejspíš schválil můj názor, že zveřejnit bez autocenzury dopisy z období mezi 10. únorem a 1. zářím 1977 může dnes jenom hazardér. Nebo prostokřesťan, dodávám já.

Ludvík Vaculík vydal knihu takřka deníkových záznamů, které postupně mezi 22. lednem 1979 a 2. únorem 1980 ukládal na tajném místě. Ale než se jimi vydal do rukou přátel a nepřátel, mohl bez omezení škrtat. A pak znovu a ještě obezřetněji škrtal, než je vypustil na knižní oběžnou dráhu.

To právě Hejdánek nemohl. Jeho dopisy se totiž hned rozebíhaly obětavým opisováním po celé zemi, četly se a diskutovalo se o nich, vysílali je z přátelských stanic, vycházely tu a tam ve sbornících a exilových časopisech. Jejich forma i rozsah byly pro to případné. Italští přátelé si je brzy v překladu vydali. Jednotlivě byly dopisy překládány do angličtiny, němčiny, francouzštiny a, nemýlím-li se, i do polštiny a ruštiny. Autor by dnes snad ani škrtat nemohl! Ale mohl říci: „Nevydám!“ Nebo tedy „jít s kůží na trh“ či, jak jsme říkali při procesech, „vyběhnout na palouček“.

A to se právě děje! Dopisy autenticky zachycují atmosféru prvních osmi měsíců tehdy mladé Charty (Chartičky), tj. též dobové naděje, perspektivy, prognózy a iluze. Nejspíš budeš na několika místech prskat. Ocení to však budoucí historik, bude-li chtít vědět, co si od formulace, podpisování, zveřejnění a ohlasů Charty slibovali ti, kteří „u toho“ byli od samého početí. Ať již jako otcové (Chartička měla otců hned několik!), pěstounky, kmotry či o málo později strážci, mluvčí a apologeti. Historik tuto knížku ocení jako dokument; ovšem hloubkový historik, který se nespokojí tím, co se psalo v novinách, časopisech a knihách ani „fakty“, jak si v tom libovala historiografie minulého století, v protokolech a rozsudcích soudů, v příkazech k zadržení či opakovanému zadržení, v instrukcích k perzekuci rodinných příslušníků, v interních sděleních Bezpečnosti. Hejdánkovy dopisy budou spolehlivějším pramenem pro porozumění vnitřní stránce celé věci než později sepsované paměti nebo pečlivě subjektivizované a hlavní problémy charty konspirativně zakrývající Vaculíkovy fejetony a snové záznamy.

Ale proč tyto dopisy číst už dnes? Co nám řeknou v těchto měsících a letech, v situaci, kdy Charta po osmé hodině večerní dne 3. listopadu 1992 již „skončila?“ Myslím teď Tebe, čtenáři, který nejsi pamětníkem, pro kterého nebyly dopisy krátce po svém napsání povzbuzením a úkolem je ještě večer překlepnout a vzít s sebou do skladu nebo do kotelny a dát je přátelům. Myslím, že těch důvodů ke čtení je několik.

Kouzlo Hejdánkových dopisů je totiž v tom, že je psal člověk, který měl promyšlené a vyhraněné pojetí toho, čím chtěl Chartu mít a jaký význam by se měl formulacím prvního dokumentu přikládat. Psal je člověk, který nevěděl, co všechno z toho „pojde“. Výzvou zůstává od počátku patrná uvědomělá intence k ideové a politické pluralitě, tolerance k pestrosti filosofického zázemí i mnohoznačnosti motivace signatářů při neustávající kritické reflexi a hluboké zakotvenosti ve víře, že pravda je jediná, že ji nemáme ve své dispozici, že o ni musíme spolu zápasit, ale že ona vítězí. Ve víře ve spravedlnost, která pozvedá

společnost a není tedy jejím produktem. V přesvědčení, že lidská, ale ani občanská práva nestanoví a neuděluje ani stát ani společnost ani jiná instituce, ač jsou ovšem všechny zavázány k tomu je respektovat, dodržovat a chránit. A lidská práva nejsou dílem přírody a člověk se do nich nerodí, že nejsou v krvi ani v půdě. Už to je slovo do pranice v naší pomalu postmoderní a poevropské době!

Druhá věc se týká problému intelektuála a veřejné odpovědnosti. Hejdánek chtěl dát dopisům informativní, interpretační a až instruktivní charakter. Byl to hned zkraje problém, jak mladým lidem rozmluvit, aby Chartu nepodpisovali, aby mohli dále či vůbec studovat. Jan Patočka jako odpovědný pedagog studenty prostě odmítal a připomínal akademika Sacharova, který pod své protestní dopisy mladé adepty vědy nepřipustil. „Až bude mít váš podpis váhu proslulého fyzika, pak přijďte a protestujte si!“ Pavel Kohout v té době řekl dvěma mladým kaplanům ze Slovenska, že mají kázat Slovo Boží a řádně vysluhovat svátosti (jak si dobře pamatoval ze svého konfirmačního cvičení) a ne podpisovat petice za lidská práva, tj. za to, aby tak mohli činit i jiní a jinde než jen v jejich farnosti. Hejdánek tuto problematiku vtělil do úvodního dopisu a kdoví, zda ten mladý přítel nebyl tehdy ještě docela reálný než se stal literární postavou!

Během dopisy zachyceného období se situace změnila a „mladý přítel“ po vyptávání a námitkách leccos pochopil a Chartu podepsal; ne snad jen proto, aby si Hejdánek ulehčil břemeno psaní dopisů a mohl se intenzivně věnovat — po brněnském vzoru – bytovým seminářům, ale také proto, že adeptů na podpis ubylo po zběsilé kampani Bezpečnosti, která do věci zatáhla nemilosrdně jak sdělovací prostředky, tak vedení církví, organizací umělců a vědců, nutila školy i odbory, dokonce někde i podniky přímo - to vše pod vedením příslušného oddělení ÚV KSČ. To, že se vedení vlastní Hejdánkovy církve a evangelické fakulty bezectně nátlaku poddalo a našlo si k zapření bratří i pravdy biblická slova, Hejdánek nesmlčel, ač byl velmi ohleduplný a uvážlivý ve formulacích - v křesťanském vědomí, že není „lepší otců svých“, jak řekl starozákonní prorok Eliáš.

Nebo se objevil problém emigrace. Po nabídce Bruno Kreiského došlo k odchodu signatáře Charty Zdenka Mlynáře do Vídně. Hejdánek reagoval nejen na událost samu, ale též na psychózu proti Mlynářovi. Hejdánkova reakce je opatrná, není moralistní a emigraci neodmítá jinak než zásadně a subjektivně. Správně však odhadl, že odchodem ztratí Mlynář kontakt s domácím prostředím, jak se ukázalo pak po jeho návratu z Vídně koncem roku 1989 a tím politickou šanci.

Václav Havel se na závěr svého prvního věznění vzdal úlohy mluvčího Charty. Vyvolalo to nejen vítězoslavnou kampaň v novinách, ale otřásl to mnoha signatáři docela jinak a daleko hlouběji než březnová smrt Jana Patočky, která spíše upevnila kolena a páteře. Hejdánek vzal prozíravě Havla pod ochranu proti „fundamentalistům“, kteří Havlův krok interpretovali jako zradu a chtěli stvořit pevně stmelenu sektu nebo proorganizovanou opoziční skupinu. Hejdánek ve svém dopisu čelí protihavlovské kampani „uvnitř Charty“, která však brzy pohasla díky Havlově uvážlivosti, statečnosti a díky jeho ženě. A postojí lidí podobných Hejdánkovi.

Aktuálnost dopisů je i v tom, že je svědectvím o autorovi samém. Autor hraje a bude hrát svou nezastupitelnou úlohu v rozvíjející se diskusi filosofické a politické, jakým směrem se má dále napřít úsilí o transformaci společnosti a

jejího myšlení a jednání. Jak se Hejdánek dostal do této role, proč byl po dvakrát mluvčím Charty, naznačují jeho dopisy samy. Ale přece jen je podivuhodné, že jde původně o filosofa, který z původního zájmu přírodovědeckého, matematického a logického (logického) přešel na „čistou“ filosofii, aby se zabýval ontologickými problémy, metafyzickými (jak se dříve říkalo) předpoklady pravdy (a pravdivého poznání).

Ladislav Hejdánek se narodil 10. května 1927. Velký vliv četby Emanuela Rádla již za války a pak spisů T. G. Masaryka způsobil nejen jeho orientaci při studiu, ale též to, že se brzy po válce, v roce 1945 připojil ke studentskému křesťanskému hnutí. To založil filosof Emanuel Rádl a theolog J. L. Hromádka již ve dvacátých letech a které svou práci opět pod jménem Akademická YMCA obnovilo po válce.

V Akademické Ymce však, po smrti Emanuela Rádla v roce 1942 a po velkých obětech na životech členů tohoto hnutí za války, byl filosofický vliv po válce oslaben. Zesílil vliv protestantských theologů, třebaže Hromádka zůstával vzhledem k situaci a prosbě prezidenta Beneše v USA (do roku 1947). Byli to však theologové, zvláště novozákonník J. B. Souček, kteří byli připraveni vést s mladým neskladným myslitelem dialog. Působili tu ovšem i Jan Patočka, brněnská filosofka Božena Komárková, František Laichter (známý nakladatel). Hnutí mělo vliv na Hejdánka a Hejdánek měl vliv na hnutí, zvláště na jeho pražské sdružení, jehož byl v letech 1949 a 1950 předsedou.

Mezi Hejdánkovy přátele patřili i nadále studenti protestantské theologie a v pokročilých padesátých letech mladí duchovní, především českobratské církve evangelické. Narazíš na jméno J. S. Trojana, Hejdánkova spolužáka již z gymnazia a pak věrného souputníka. Ten je dnes děkanem evangelické theologické fakulty Karlovy univerzity, na níž je dnes Hejdánek docentem pro filosofii. (A zároveň je profesorem na fakultě filosofické.)

Tito přátelé byli z větší části žáci a interpreti J. L. Hromádky, ač tu nechyběli i jeho principiální odpůrci a kritici. Ti vytvořili studijní a pracovní skupinu „nové orientace“ koncem padesátých let. V duchu J. B. Součka šlo o pronikavou interpretaci evangelia a jeho přetlumočení modernímu člověku a v duchu J. L. Hromádky i o odpovědnost za veřejné věci, za celek života, bez falešné „náboženské“ dichotomie. V této orientaci pomohlo i dílo koncem války popraveného německého theologa Dietricha Bonhöffera a v roce 1955 zesnulého francouzského jezuita Teilharda de Chardin. To už v době, kdy byla Akademická YMCA rozpuštěna a Hejdánek s přáteli budoval nová a nová ekumenická pracovní a studijní společenství, zvláště ekumenický seminář V Jirchářích v Husově bohosloveckém semináři pod záštitou J. L. Hromádky a J. B. Součka.

Všechny tyto vlivy a zkušenosti přispěly k hlubokému přesvědčení, poznamenanému masarykovským motivem, „že veřejný život je jen skrovnější částí života duchovního“ k tomu, že Hejdánek svou filosofickou práci nikdy nepodřazoval své veřejné odpovědnosti, ale také ji nikdy ze svého filosofického úkolu a ze svého křesťanského angažmá nevyřazoval, a to ani v době, kdy něco takového nebylo žádoucí ani v samotné církvi, jejíž někteří představitelé rezignovali na vlastní poslání a spokojili se se statutem domestikované zvířeny.

Zvláštní je dopis o komunistech, že? Již na filosofické fakultě, ve vojenské službě ale zvláště při svém působení ve Zdravotním ústavě se Hejdánek setkal nejen se stalinisty a s lidmi, kteří byli „ve straně“ z oportunismu a soukromě byli „tajní

antikomunisté“, ale tu a tam i s lidmi, kteří se dovedli angažovat pro spravedlivou věc a měli přitom pro komunismus naději.

Skutečnost, že nebyl nikdy jalový antikomunista ho spojovalo s prostředím redakce Tváře, nejpozoruhodnějšího literárního a filosofického časopisu šedesátých let. Mladí literáti (ač ne již nejmladší) a teoretici měli odpor nejen ke stalinismu všeho druhu ale i k revizionismu a k reformním komunistům. I kritika, odpor, opozice mohou uváznout na mělčině parazitování na vládnoucí moci či myšlence. Prostředí Tváře, diskuse, polemiky, redakční rozhodování - měl zde nezastupitelné místo Václav Havel — pomohlo Hejdánkovi si ujasnit, že celý nový myšlenkový proud se nesmí vyčerpat kritikou, odmítáním, opozicí či bojem „anti“, ale musí vytvářet pozitivní hodnoty. Proto pak tak dlouho odmítali pojem disidentství, který slovníkářsky předpokládá, že jde o lidi, kteří s někým „seděli“ (a v jedné lavičce) a teprve pak si „odsedli“ či byli „rozsazeni“. Tvářovcům šlo o to si ani nikam nepřisedat, ani nebýt (pouhou) opozicí, ale být pozicí.

To pomáhalo Hejdánkovi se odlišit od některých Hromádkových žáků, ano i J. L. Hromádky samotného (zemřel koncem roku 1969), aby si všichni společně uvědomovali, že křesťané nejsou jen „pro“ nebo jen „proti“ stávající moci a její ideologii, ale že smejí přinášet radostnou zvěst, že poznání pravdy vysvobozuje ze vší setrvačnosti a danosti, pokleslosti a kulturní či morální devastace.

Buď tak hodný a měj to na paměti, až budeš číst Dopisy příteli. Nevkládej do nich příliš brzy pozdější zkušenosti z různých peripetií chartovního úsilí. Hejdánek, nevěda co činí, zachytil svými dopisy myšlenky, problémy a úkoly prepubertálního období naší Chartičky.

Netušil, že po letech bude Charta posuzována jako hnutí či součást evropského hnutí, že vznikne solidární pevné společenství, že se tím nazve i nadace a že to bude pojem pro světové veřejné mínění.

Od počátku však - přes svou vyhraněnost a odlišnost od mnoha přátel — patřil do nejužšího kruhu „otců“ a měl velký vliv na „havlíčkovský“ legální (až legalistický) rys počáteční Charty 77 a jejího prvního dokumentu.

Václav Havel vzpomíná, jak s přáteli přišli za Hejdánkem v roce 1976 a ten je upozornil na nedávno publikované Pakty o lidských a občanských právech. To, že jim předčítal z Havlíčka o zákonném odporu a povinnosti občana dovolávat se na psané zákony a tak vychovávat sebe k občanství a úředníky k demokracii, Havel buď zapomněl, nebo považoval za Hejdánkův kazatelský úvod.

Byl bych rád, kdybys četl Dopisy příteli s potěšením, jako dopisy pro sebe a představoval si, jaké povzbuzení a inspiraci jsme z toho čerpali před více než patnácti lety. A přemýšlel o tom, co zůstává živou myšlenkovou výzvou a co už odvály vichry a odplavily oblevy uplynulých patnácti let.

S přáním pěkného počtení,

Praha, 8. listopadu 1992

Tvůj Jan Šimsa